

Lala Raščić

SMIJEH MEDUZE

(The Laugh of the Medusa)

Galerija Nova, Zagreb, 9. 11. – 3. 12. 2022.

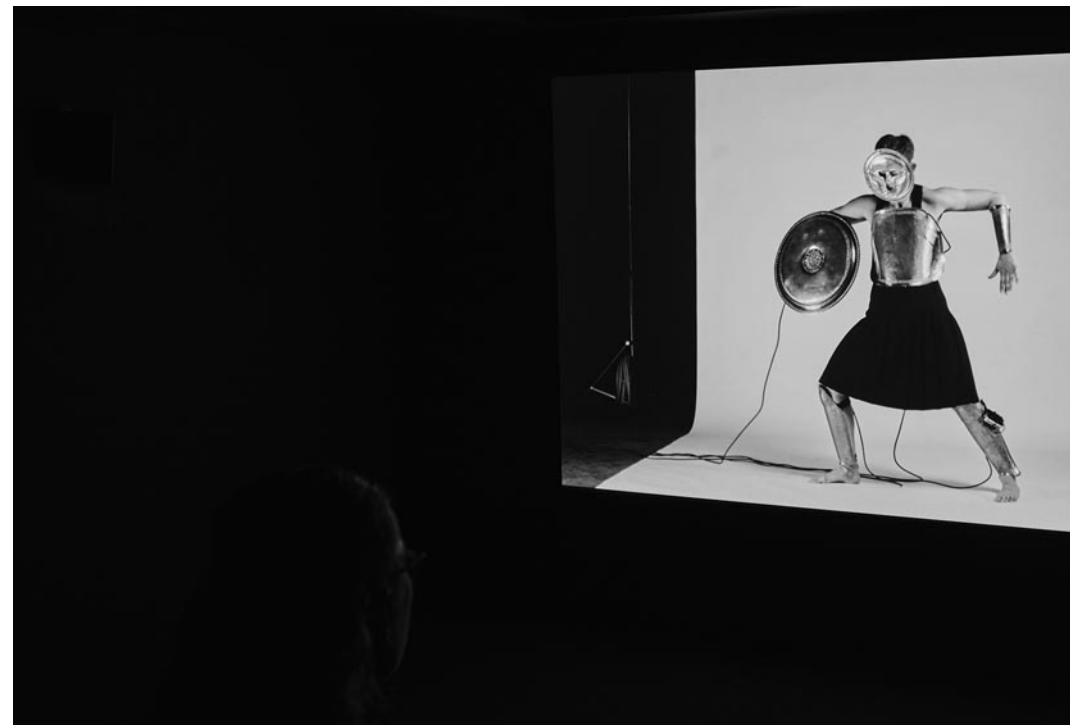
Tekst, priča, pa čak i pričanje, imaju važnu ulogu u radovima Lale Raščić. Od glasa u prvom planu ili u off-u u njezinim eksperimentalnim filmovima do performansa koji simuliraju format monološke predstave; od pripovjedača do glavne uloge; od multimedijske interpretacije podatka iz arhive do *re enactmenta* povijesnih epizoda.

Pa iako bi se za ovu izložbu moglo reći da je naizgled bez riječi, u podlozi joj se nalaze dvije priče: mit o Gorgoni i narodni običaj u Bosni. Meduza, kao jedna od triju Gorgoninih sestara, opisana je kao žena koja umjesto kose ima zmije i čiji pogled skamenjuje. Božica Atena naredila je Perzeju da je ubije i opskrbila ga odgovarajućim oružjem: zrcalnim štitom, sandalama sa zlatnim krilima i kacigom nevidljivosti.

Nastavljajući se na grčku podlogu koja Meduzu predstavlja kao užasno čudovište kojem je glava u Hadu, suvremeni je svijet također označava kao simbol terora. Primjerice, u istraživanju Elisabeth Johnson, u području teologije, filma i umjetnosti zapadne kulture snažne su žene povijesno bile doživljene kao prijetnja muškom kontekstu i kontroli, a Meduza kao glavno lice kojim se željelo demonizirati ženski autoritet. Na početku 20. stoljeća feministice reinterpreteraju pojavu Meduze u književnosti i modernoj kulturi i predstavljaju je kao simbol ženskog bijesa.

Naziv izložbe preuzet je od eseja feministice Hélène Cixous kojim se 'dokazuje da su muškarci prepričali Meduzin narativ pretvori-vši je u monstruma zbog straha od ženske žudnje'.

Druga je priča lokalne prirode, *tepsijanje* je starinski način pjevanja narodnih pjesama uz okretanje okrugle i plitke bakrene tepsije. Ono se izvodi tako što se tepsija uspravno postavi na sofru (siniju) ili na pod, pa joj se u početku desnom rukom da snažan zamah, dok se poslije samo lakšim pokretima održava kovitlanje. Radi ritmičkog zveckanja na ruci kojom se okreće tepsija nalazi se po nekoliko prstenova ili svežanj ključeva. Pjevanje uz okretanje bakrene posude uglavnom su prakticirale žene, u ekstremno patrijarhalnim zajednicama, naime, nije im bio dopušten

pristup pravim instrumentima, stoga su se koristile kućnim predmetima kao pratnjom pjevanju za vrijeme obavljanja kućnih poslova.

Pa tako gornjim dijelom izložbena prostora dominira velika, plitka bakrena posuda koja se okreće na okruglom postamentu u ulozi sinije (veliki okrugli stol na niskim nogama na kojem se objedovalo, ali i razvlačilo tijesto za pite). Međutim, prilikom otvorenja autorica predlaže da se u obilazak izložbe krene od dijela pod nazivom „Gorgo“, smještena u podrumu, konkretno od projekcije istoimena performansa za video.

Kadar je nešto širi, kao da se snima snimanje, što otkriva da se autorica nalazi ispred takozvana 'nedogleda' (ravnomjerna pozadina u kojoj nema kutova), vidi se prostor sa strane, rekviziti, a i dijelovi tehnike. Odjevena u jednostavnu tamnu haljinu stavlja na sebe pojedine dijelove opreme, štitnike za podlaktice i potkoljenice, oklop za tijelo, štit i na kraju kacigu. Pritom kao da isprobava njihovu funkciju postavljajući se u karakteristične poze starogrčkih junaka. Kao što je Atena naoružavala Perzeja, tako Lala priprema svoju glavnu junakinju, no za razliku od nadnaravnih moći Atenina oružja, Lalina će Meduza u okršaj krenuti u opremi od bakra. Umjesto sandala sa zlatnim krilima, na podlaktice i potkoljenice stavlja bakrene štitnike, umjesto kacige nevidljivosti bakrenu masku, a umjesto zrcalnog štita, bakreni.

Dijelove oklopa nalazimo izložene i kao artefakte, tu su također i papirnate skice za kacigu, koje, baš kao i štit polaze od kruga, odnosno od Sunca. Baš kao i Meduzina kosa prije nego što ju joj je Atena iz osвете pretvorila u zmije. No, osim sa Suncem, zbog oblika, ornamentacije, a ponajviše materijala štita, povezujemo ga i s tepsijama. Naime, prizor velike bakrene posude pri ulasku u galeriju poslije proizvodi prepoznavanje bakra kao formalne ili vizualne poveznice, odnosno preuzima ulogu metaizložbene linije koja spaja mit o Gorgoni i tepsiranje u Bosni.

Nagovoreni bakrom povezujemo značenja; Meduza je navodno kosom zavela Atenina ljubavnika, pa joj je kosa za kaznu pretvorena u zmije, a ona slijedom toga u monstruma. Glavni adut privlačnosti postaje čimbenikom nakaznosti, težište je stavljeno na estetiku, ona je prepoznata kao plan na kojem je osveta najefikasnija. Time je na razini mita, po Ateninu mišljenju, ljepota izdvojena kao ključno žensko oružje. Muškarci, međutim, poučeni Odisejem, znaju da, osim ljepotom, žene zavode i pjesmom, to im je također snažno oružje.

fotografije Vanja Babić

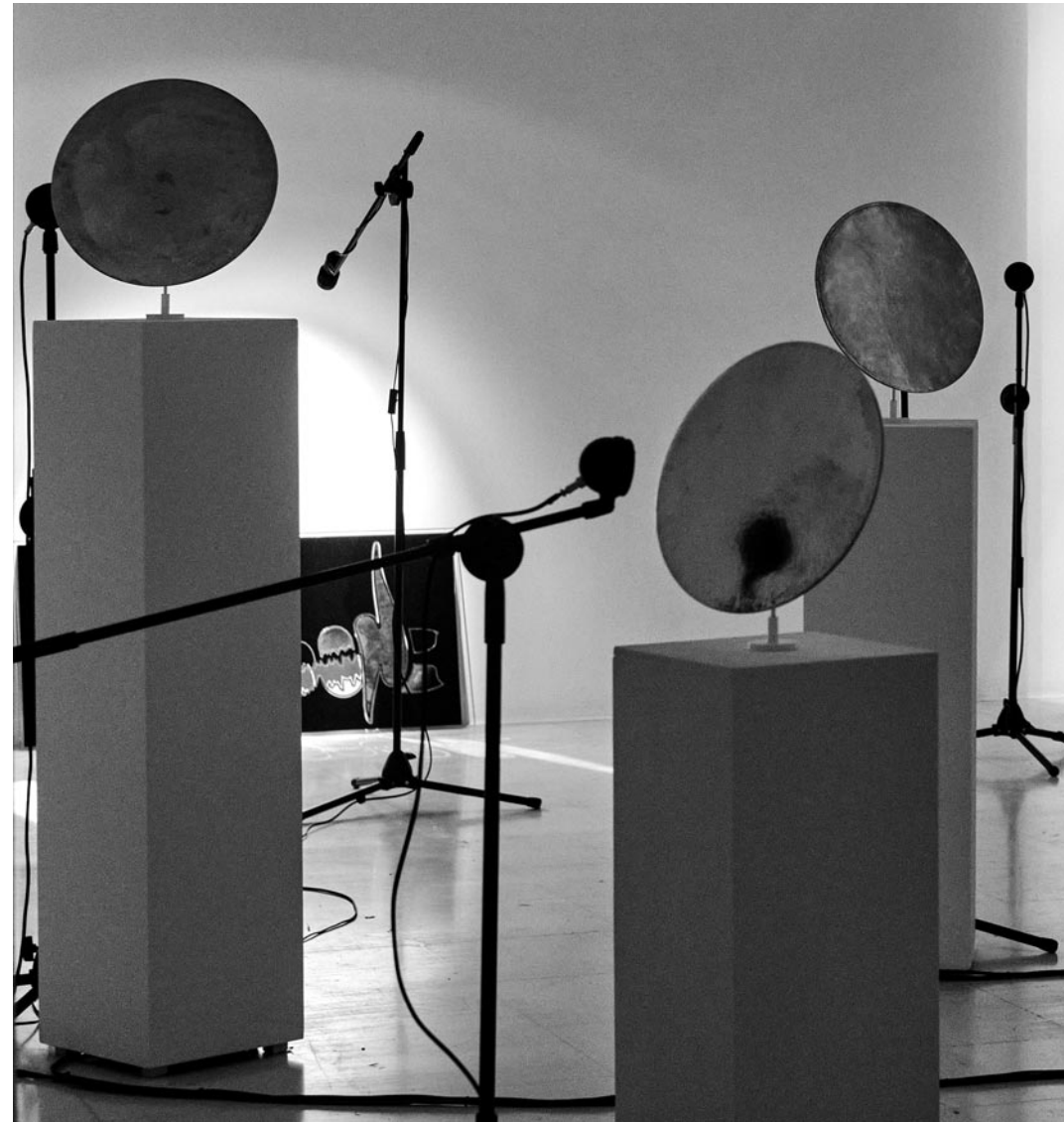
Tepsijanje polazi od proizvodnje estetike u ilegalnim okolnostima, u okvirima zabrane korištenja estetskog alata, odnosno instrumenta. Kao Meduzi ljepota, njima je oduzeta pjesma.

Na izlasku iz područja „Gorgo“ pozdravlja nas svojevrsna vitrajska instalacija: na manjim staklima raznih oblika naslikani su gotovo apstraktni motivi u kojima ipak naslućujemo stilizaciju elemenata grčke ornamenture. Ambijentalno osvijetljeni proizvode i odraze na podu koji se djelatno uključuju u doživljaj instalacije. Baratanje refleksima motiva na prozirnim površinama jedno je od Lalinih čestih instalacijskih obilježja, a ovdje, na razini postava, preuzima i ulogu izložbene poveznice između dviju priča. Odmah po izlasku iz podruma, također odloženo na podu i naslonjeno na zid, nalazi se jedno staklo većih dimenzija oslikano istom tehnikom, čiji nas sadržaj upućuje na nastavak stilizacije, no ona kao da pomalo preuzima orijentalne motive. Pritom je također važan odraz na podu, koji pomalo izdužen, naglašava demonsko obličje i proizvodi diptih s odrazom onih nekoliko manjih stakala.

Prijelaz iz drevne prošlosti u recentnu u kojoj se ženama oduzima glas, označen je sugestijom zvuka, nekoliko okruglih tanjura od različita materijala, uspravno postavljenih na postamentima, predstavljaju stilizacije tepsije, a pokraj svakog od njih je i stalak sa zvučnikom. Tanjuri se ne okreću i prostorom vlada tišina.

Stalak je postavljen i ispred one glavne, bakrene tepsije na ulazu u galeriju, no umjesto zvučnika na njega je postavljeno svjetlo, a zvuk pjesme dolazi iz videa na plazmi u kojem autorica performativno 'tepsija', onako kako ju je učila Azra Pondro, pripovjedačica, pjevačica, odnosno počimalja, ona koja započinje pjesmu.

Osim rotirajućega bakrenog suda, prostorom dominira i slika na staklu, na koju je usmjereno svjetlo sa stalka pa ju i na taj način s njime povezuje u cjelinu. Preciznije, jedan je motiv naslikan na trima velikim staklima naslonjenima na zid. Uspoređujući je s ostalim slikama na staklu koje predstavljaju stilizaciju raznih ikonografskih elemenata, ovdje je to jedinstven prizor, portret tepsijanja, jedna žena okreće tepsiju, a druga pjeva. Prizor je, međutim, predstavljen u perspektivi, kao da je slika zapravo projekcija slike na nekoj kosoj površini, poput ponešto izdužene sjene koja nije obrisna nego zadržava značajke originala. Izvedena je tehnikom *verre eglomisee*, zlatnim, bakrenim i srebrnim listom te crnom bojom. Ona određuje linije, a listovi u tamnim nijansama određuju volumen. Odgovarajuće osvijetljena,

proizvodi odraz na susjednom zidu, on je nešto veći, a izgleda poput njezine projekcije, pri čemu je projekcija u negativu, tamni nabori postaju svijetlima, pa se na zidnom refleksu slike bolje raspoznaje sadržaj i pokazuje se da je slika na staklu zapravo sredstvo, u ovom slučaju projektor, a da je njezina konačnica odraz na zidu.

Autoričinu karakteristično izvedbeno sredstvo, korištenje jednostavnih, a efektnih optičkih trikova, u ovom je slučaju višestruko opravdano, odrazi su djelatni jer na vizualnoj razini multipliciraju značenje svake pojedine staklene instalacije, čime je ustanovljen element koji svojom prisutnošću povezuje dvije priče; zatim simuliraju dvostruku poziciju: onu koju sadržaj ima u stvarnosti i onu koju dobiva postajući oznakom za određeni odnos u toj stvarnosti. Zatim na razini pristupa sadržaju, odraz simbolizira njegovo autorsko čitanje odnosno interpretaciju. Odraz stvarnosti istodobno simbolizira i njezino naličje, koje u ovom slučaju daje više informacija od originala, pa kao što ponovno naoružavanje Meduze označava reinterpretaciju njezine uloge, tako i odraz tepsijanja osvjetljava poziciju žena smještenih iza zavjese. Pa osim što je djelatna na sadržajnoj razini, odrazna projekcija donosi i formativne dividende, kao da je multimedija ažurirana ne digitalnim, pa čak ne niti analognim, nego svjetlom, elementarnim optičkim alatom.

